

Technická univerzita v Liberci

Fakulta textilní

Bakalářská práce

**Kytice - návrhy kostýmů pro představení
dětského souboru**

**Bouquet - costume design for
performances children set**

Liberec 2011

Lucie Keberlová

Originál zadání Bakalářské práce

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 o právu autorském, zejména § 60 (školní dílo).

Beru na vědomí, že TUL má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé bakalářské práce a prohlašuji, že **souhlasím** s případným užitím mé bakalářské práce (prodej, zapůjčení apod.).

Jsem si vědoma toho, že užít své bakalářské práce či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem TUL, která má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených univerzitou na vytvoření díla (až do jejich skutečné výše).

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Podpis

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat všem, kteří mi poskytovali rady a pomáhali mi při vzniku této práce.

V první řadě paní Valentin, jakožto vedoucímu bakalářské práce, za odborné vedení a konzultace.

Také děkuji vedoucí dramatického kroužku DDM Větrník paní Langrové, která umožnila spolupráci a vznik této práce a zastala roli konzultanta.

Především chci poděkovat své rodině a přátelům, bez jejichž podpory by tato práce nemohla vzniknout.

Abstrakt

Tato práce se zabývá zhotovením kostýmů pro divadelní představení. Toto představení bylo inspirováno Kyticí od Karla Jaromíra Erbena a bylo sehráno členy dramatického kroužku DDM Větrník.

Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou.

V teoretické části se práce zmiňuje o Karlu Jaromíru Erbenovi, dále se zabývá stručnou historií a popisem druhů krojů. Ve druhé části práce uvádí technologické údaje pro tvorbu oděvů, použité vzory, postupy tvorby a dokumentaci.

Klíčová slova

kroj, lidové tradice, divadlo, děti

Abstract

This work deals with making costumes for theatrical performances. This performance was a bouquet from Karel Jaromír Erben, played by members of the dramatic group of DDM Větrník.

The work is divided into two parts: theoretical and practical. The first - the theoretical part - refers to the work of Karel Jaromír Erben, discusses the brief history and description of the types of folk costumes. In the second part - the practical - work provides information technology for the production of clothing, procedures and documentation.

Key words

costumes, folk traditions, theater, children

Obsah

Obsah.....	7
Úvod.....	8
Teoretická část.....	9
2. Karel Jaromír Erben a romantismus.....	10
2.1. O spisovateli.....	11
2.2. Dílo.....	11
2.3. Kytice – porovnání knižní předlohy a reálného scénáře.....	12
2.4. Lidová slovesnost.....	14
3. Úvod do problematiky krojů.....	15
3.1. Teorie.....	15
3.2. Stavba všedního a nevšedního kroje a jejich dělení.....	17
3.2.1 Kroje do práce.....	18
3.2.2 Kroje sváteční.....	19
3.2.3 Kroje obřadní.....	23
3.2.4 Kroje dětské.....	24
3.3. Studie regionu.....	26
Praktická část.....	28
4. Kostýmní tvorba.....	29
4.1. Nastudování hry.....	31
5. Technologická část.....	33
5.1. Návrhy.....	34
5.2. Technické nákresy, technologické popisy, vzory.....	35
5.3. Použité materiály a technologie.....	40
6. Fotodokumentace.....	43
7. Závěr.....	50
Seznam literatury a zdrojů.....	51

1. Úvod

Cílem této práce bylo zhotovit kolekci divadelních kostýmů pro amatérskou divadelní hru, jež byla nacvičena k 100. výročí narození Karla Jaromíra Erbena. Touto hrou byla Kytice. Řečený spisovatel se zabýval a hlavně folklórem a lidovou slovesností.

Proto byly kostýmy inspirovány hlavně lidovým krojem. Tato práce se zabývala rozdělením krojů dle krajů a užití.

Konečný výrobek byl předán dramatickému kroužku DDM Větrník, který svou hru prezentoval na divadelní soutěži.

1. Teoretická část

2. Karel Jaromír Erben a romantismus

Přední český spisovatel, který se vyznačoval především básnickou tvorbou. Další stěžejní tvorba, byla tvorba pohádková. Byl znám jako sběratel lidové slovesnosti a také jako představitel národního romantismu.

Český romantismus přejímá znaky světového romantismu a u nás se vyskytuje přibližně v první třetině 19.století. Jedná se o dobu Národního obrození. Z literatury je vytlačen učenecský styl a je postupně nahrazován literaturou krásnou. Ústní lidová slovesnost čerpá z našeho folklóru kdežto předtím se čerpalo z folklóru všeslovanského.

Znaky romantismu:

- Převládá snovost nad rozumem
- Autor utíká od reality a není nikdy spokojen
- Hrdinové jsou vždy něčím výjimeční
- Sceneriemi bývají hrady, opuštěné zříceniny, hřbitovy
- Častý motiv nešťastné lásky

2.1. O spisovateli

obr. 1: Karel Jaromír Erben

Karel Jaromír Erben se narodil 7.listopadu 1811 v Miletíně u Hořic v Podkrkonoší. Byl českým historikem, pracoval jako archivář, spisovatel, básník a překladatel. Pocházel celkem z devíti dětí, vyššího věku se dožil pouze Karel a sestra Josefka. Studoval nejprve gymnázium v Hradci králové, poté začal studovat filosofii a následně práva v Praze.

Po studiích, ve věku 26 let, se oženil s Betynkou Mečířovou (v té době 17 let), jež mu povila dvě dcery – Blaženu a Ladislavu. V té době vystřídal Karel spoustu zaměstnání – pracoval u pražského magistrátu, spolupracoval v Národním muzeu s Františkem Palackým, pracoval jako redaktor pražských novin, dále bylo jeho zaměstnání také sekretář a archivář Národního muzea. Po rezignaci na tuto funkci se stal archivářem hlavního města Prahy.[2]

2.2 Dílo

Hlavní zájem zaměřil Erben na folklórní materiál, hlavně se jednalo o lidové písně. Srovnával jejich varianty a vyhledával mezi nimi text, který nejlépe odpovídá původní formě. Na písně se díval jako na zpívané texty, přihlížel proto i k nápěvům, které rovněž zpracovával. Působil především v Čechách. Snažil se kromě této tvorby také ovlivňovat – sesbírané materiály zkoumal a kritizoval.

Sto prstonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích původních (1865)
Kytice z pověstí národních (1853, rozšířené vydání 1861) – jediná autorská sbírka
Prostonárodní české písně a říkadla (1864) – sbírka folklóru z Čech, silně
ovlivněná romantismem [2]

2.3. Kytice – porovnání knižní předlohy a reálného scénáře

Kytice je přední sbírka balad 19.století zařazena do povinné četby na školách. Jedná se o sbírku 13 balad, které byly uvedeny básní totožnou s názvem. Sbírka zahrnuje především části lidové epiky (druh literatury s příběhem, časovou linií apod.) s koncentrací na báje (neboli mýty – pokus o výklad světa, přírodních jevů apod.) Ty nejvíce ukazují vztah lidí k přírodě, v níž se člověk stýká s tajemnými nadpozemskými bytostmi.

Místo jednotného pohledu na svět na základě zákona viny a trestu nabízí Kytice otázky mířící k základním existenciálním problémům. Sbírka s sebou nese nebezpečí redukce bohatství významů na souhrn mravních ponaučení. Vychází z látek a motivů lidových pověstí, pohádek, legend a písní. V básních je tedy vyjádřena lidová prostota, moudrost, ale i naivita a svébytné vidění skutečnosti

Rovněž se zde ukazují přísná mravní pravidla – za provinění přijde spravedlivý trest. Erben si u těchto balad velice cenil společenské postavení ženy, zejména pak matky. Všíhá si také předností a úskalí mateřské lásky.

Balady, které Kytice obsahuje:

Kytice

Poklad

Svatební košile

Polednice

Zlatý kolovrat

Štědrý večer

Holoubek

Záhořovo lože

Vodník

Vrba

Lilie

Dceřina kletba

Věstkyně [3]

Divadelní představení Kytice, které ztvárnili členové divadelního kroužku Větrník je Erbenovou Kyticí inspirováno. Jelikož se jedná o dětské představení jsou vynechány strašidelné pasáže a drastičtější momenty. Lépe se tato hra dětem hraje a také se na to dětem lépe dívá.

Scénář sestává přibližně ze 3 vybraných balad. Jedná se o Štědrý den, Svatební košile, Polednice. Tyto balady byly vybrány na základě oblíbenosti jednotlivých účinkujících a také samotné vedoucí kroužku. Celá hra je malinko zlehčená a obohacená o vtipné narážky.

Rovněž práce rekvizitami se drobně změnila (bible byla zaměněna za medvídka atd.). Celá hra však zůstává celistvá a nenarušená.

Děti při hraní využívají veškeré možné prostředky – rekvizity, práci s hlasem a s obličejem. Aby nebyla rušena práce mimiky, byly zamítnuty navrhované masky na obličej z papíru.

2.4 Lidová slovesnost

Přibližně v druhé polovině 19.století byla česká společnost výrazně ovlivněna národním obrozením. Jednalo se o období, kdy lidová kultura byla poprvé přijata za výrazný kulturní prvek.

Ústní lidová slovesnost byla a je chápána jako první jazykové projevy lidí. Vznikala od nejstarších dob, kdy ještě neexistovalo písmo, až do současnosti. Šířila se a rozvíjela ústním podáním mezi všemi národy. Její počátky byly spojovány už s potřebou pravěkých lidí, sdělovat si své zkušenosti s přírodou, vysvětlovat přírodní jevy, vysvětlit vznik světa a úkol člověka v něm apod.

Charakteristické znaky ústní lidové slovesnosti:

- autor je neznámý
- šíří se ústně
- je proměnlivá
- obvykle obsahuje ponaučení
- kolektivnost

Řadíme zde:

- lidová próza (pohádky, pověsti, mýty, pořekadla, přísloví, pranostiky)
- lidová poezie
- lidové písně
- lidové hry (obřadní, loutkové) [3]

3. Úvod do problematiky krojů

Pojem kroj má širokou škálu užití. Šíří pojmu dokládá i Slovník spisovné češtiny, kde se kroj vymezuje jako „oděv charakteristický pro určitý kraj, dobu, nebo organizaci“ [5]

Typy lidových krojů se nejlépe pozorují na venkově, kde oděv zachovával tradiční hodnoty a dovedl je podle potřeby převádět do nesčetných užitných a výtvarných tvarů.

3.1 Teorie

Kroje měly společné rysy, i přes rozličnost účelu a užití. V různých oblastech měli lidé různé vývojové a životní podmínky, proto byly rozdílné i kroje samotné. Vykazovaly ovšem jedinečné znaky, které určovaly konkrétní oblast.

Tento typ oděvu, ačkoliv se nejednalo o uniformu, měl své normy a pravidla. Tyto pravidla se dobře pozorovaly při porovnávání jednotlivých oblastí.

Daná oblast se měnila, pokud se změnily podmínky. Zvětšovala se či zmenšovala a také se dělila na menší celky.

Jednotlivé krojové typy se lišily od vesnice k vesnici. Rovněž se lišily i úhly pohledu. Místní lidé, kteří kroje užívali nebo se o ně starali a tvořili je, byli na detaily tvořící odlišnosti citlivější. Laik a vnější pozorovatel hodnotil spíše stavbu oděvu.

Historický materiál i odborné zprávy nás přesvědčovaly o tom, že v minulosti, ještě v 19. století se krojové typy dodržovaly, v jisté jednotě, ve větším množství oblastí.

Pro nejlepší sledování dělení krojů v regionech bylo nejlépe sledovat kroje sváteční. Měly nejvíce variant, často zdobných prvků, které určovaly místo původu.

Hlavním prvkem byla tradiční výšivka. Vedle ní zde byla také úprava hlavy, (ve formě čepečků, úvazů šátků, spletení vlasů apod.) stavba oblečení a řada dalších prvků. Styl života, vkus, názory nositelů tak utvářely originály, jež utvářely daný region. [5]

Společné rysy strojové a ruční výšivky:

Motiv – je nutno vědět co vyšíváme

Užití napínacího rámu – pro snazší určování míst vpichu a výpichu (místo kde jehla vchází do materiálu z líce do rubu a po dané délce stehu vychází zpět na lícni straně)

Užití různých druhů materiálu – lze vyšívat v podstatě na jakýkoliv druh materiálu, ovšem pro některé druhy materiálu je vhodnější ruční výšivka.

Neomezenost vzorování

Rozdíly strojové a ruční výšivky:

Doba – ruční výšivka vzniká dlouho, dle složitosti vzoru od několika dnů až po měsíce. Strojová vzniká podstatně kratší dobu, i při zvýšené složitosti vzoru je výšivka dokončena řádově v desítkách minut.

Předloha – ruční výšivka používá papírovou předlohu, oproti strojová má veškeré informace potřebné k vytvoření vzoru uložené v PC. Je tedy jednoduchá manipulace i s návrhem a případnými úpravami

Obr.2 Detail výšivky

3.2 Stavba všedního a nevšedního kroje a jejich dělení

V lidových krojích existovaly výrazné prvky, které je již od pohledu regionálně rozdělovaly. Aby byly pochopeny, bylo nutné stanovit společné rysy, které určovaly oblastní varianty krojů. Ty jsou dány mnoha činiteli, hlavně zde byl vztah oblečení k době, společnosti, hospodářství. Tyto vztahy měly řadu konkrétních podob.

Existovaly takové rysy, které se pojily s jeho užitím. U vesnické společnosti bylo právě užití oděvu v různých lokalitách podobné a jeho formy byly s malými odlišnostmi téměř totožné. Bylo zde tedy několik charakteristických typů užití krojů: kroje určené do práce, na všední den, kroje nošené ve svátek, do kostela nebo k muzice a z hlediska sestavy významné kroje určené pro obřady. Zde má hlavní místo kroj svaatební. Vedle těchto krojů daných způsobem použití si všimneme i norem pro odění různých generací a stavů: kroje pro děti, mládež a manžele. [5]

3.2.1 Kroje do práce

Málokdo by si dnes dokázal uvědomit charakter zemědělské práce, péči o hospodářství včetně řemesel a ručních domácích prací. Až do počátku 20. století zde převažovala ruční práce, také práce fyzicky náročné a znečišťující. Lidé prací žili.

Oproti dnešní době, kdy si lidé rozdělili den na práci a volný čas, se kdysi jednalo o jeden celek. Nejvýraznější rozdíly byly v práci mezi mužem a ženou.

Muž konal obvykle těžké, zemědělské práce. Spočívala na něm obsluha hospodářství, tažných zvířat, také námezdní práce např. dřevařství.

Ženy byly spíše více spjatý s domovem. Zde patřilo vedení domácnosti, obsluha domácího zvířectva, pomáhaly v nárazových polních pracích – žně, sklizně apod. Hlavní činnost byla péče o rodinu, příprava potravin a pokrmů, práce se šatstvem a textilem. Především to byla výchova dětí.

Potřeby práce dávaly oděvu obecný tvar. Musel být praktický, pohodlný, umožňující pohyb a snadný na údržbu. Šil se z materiálů pokud možno levných a lehce dostupných. Jednalo se tedy o domácí tkaná plátna. Tato plátna byla utvářena v různých kvalitách: od hrubých konopných, nebílené lněné materiály až po nejjemnější bělené kusy - tyto jemné materiály se používaly na košile a šátky.

Postupem času se také barvilo, což mělo především praktický ráz. Oděv se mohl déle nosit a tmavé skvrny nebyly tak znatelné jako na bílém povrchu. Nejčastějším barvivem bylo indigo, vzniklo tedy modré zabarvení.

Časem tkaniny dostaly barevný prvek – při tkaní vznikaly proužky či kostky. Proužek vzniká buď *barevným snováním* – tedy při navíjení osnovy se střídají pruhy různé šířky a barev, nebo *barevným házením* – změnou barvy útku při tkaní. Kombinací těchto úkonů vzniká kostka.

Vedle tkaní se používal hojně také tisk z rezervy, kdy vznikal oblíbený modrotisk.

U pracovních krojů se dlouho zachovávala hrubá sukna v přirozených barvách. Patří zde také kožichy, obuv, opasky, kabely. Pracovní kroje měly nejen jednotu co se užití týče, ale měly také varianty. Ty jsou dány spíše různými typy pracovních úkonů. Nej-

prostší šaty se nosí na výjimečně těžké práce. Nosívaly se tedy obnošené, staré a zalátované šaty. [5]

Části oděvu jež byly spravované a zaplátované působily téměř jako *patchwork* (technika sešívání kousků látek). Na společenský kontakt se ovšem nosily čistší, zdobenější šaty.

3.2.2 Kroje sváteční

Obr.3 Děvče z okolí Tábora, 19.století

V minulosti se lidé žijící na venkově mnohem více přizpůsobovali jistému řádu, který se řídil přírodními cykly a především obdobími křesťanského roku. V tomto roce se střídaly různé radosti, újmy a svátky. Právě ony svátky, tak dlouho očekávané, byly slaveny výrazně, obvykle několikadenním uvolněním, hodováním a zábavou.

Neděle sloužily k přerušení pracovního procesu, byl to den odpočinku. Stejně jako o jiných svátcích se konaly jen nejnutnější práce, obvykle spojené s přípravou jídla a obslužením hospodářských a tažných zvířat. Slavnostní oblečení, pro běžné svátky, mělo svůj řád a charakteristiku.

Tento typ kroje se nosil na nedělní bohoslužby v kostele, na společenské události v obci – jako byly velké taneční zábavy, rodinné slavnostní okamžiky např. křtiny a svatby. Slavnostních příležitostí bylo během roku značné množství. Svátečnímu kroji byla tedy věnována značná pozornost, především u žen. Příprava kroje a vlastní strojení často časově převyšovalo danou příležitost.

Slavnostnímu kroji byla přikládána nejen péče, ale jeho součástí také mimořádná cena (sváteční oděv se „šanoval“ tedy opečovával jako rodinný poklad, malované truhlice sloužily pro uskladnění veškerých takovýchto pokladů)

Na svátečních krojích se nejvíce vyvinuly zdobné prvky – v českých zemích se jednalo především o *výšivky*, mimo jiné také speciální *tvarování*, *stavba kroje*, *užité barvy* a také *použití cenných materiálů a doplňků* (hedvábí, atd)

Podle výraznosti zdobení můžeme poznat kategorie věku a stavu. Nejozdobenější oděv mají mladí svobodní lidé. Dívky nosí zdobené živůtky a šněrovačky, košilky s vyduťmi rukávy, našasené sukně, častá je i bohatě vyšíváná zástěra (*fěrtoch*).

Obr.4 Kordula (živůtek, vestička)

Pochopitelně také punčochy (bílé nebo barevné), zdobené střevíce či vysoké boty. Součástí je také úprava hlavy – liší se podle krajů. Svobodné dívky si hlavu nezakrývají, naopak kreativní úpravou vyzdvihují krásu vlasů – copy, pletence, květiny, stuhy a jehlice.

Obr.5 Příklad slavnostní úpravy hlavy

Svobodní muži – mládenci – nenosili dlouhé kabáty, ale krátké *kamizoly*. Pod nimi obvykle oblékli nažehlenou košili, ozdobně vyšitou na prsou a rukávech. Kromě toho je možno v různých spatřit vyšité vesty, nohavice a také zdobné opasky.

3.2.2 a) *Manželský stav*

Jako významný ukazatel společenského postavení, ovlivňoval oblečení významně, především stavbu pro svátek. Zdůrazňuje zákonitosti stavu.

Žena jako osoba podřízená svému muži, nosí povinně zakrytou hlavu, především vlasy. Oděv je více ukázněný, více zakrývá tělo. Ve svátek, kromě hlavy, zakrývá žena také ruce. U pracovního oděvu to však není třeba.

Ženský kroj ve stavu manželském se vyznačuje především důstojností. Tato zásada je zvýrazněna u svátečního kroje okázalostí – jež je nevhodná u žen a dívek. Můžeme ji rozpoznat v použitých materiálech: barevné měňavé materiály, stuhy, ručně tkané jemné látky.

Hlavním prvkem slavnostního kroje vdané ženy byla úprava hlavy. Měla různé formy. Vedle plen, starobylých, různě vrstvených úvazů šátků, se používaly samostatné, bohatě zdobené čepice

Obr.6: Vdaná žena

Muži nosili především dlouhý kabát šitý ze sukna tmavých barev – zelené, hnědé a tmavě modré. V případě starších kusů mohla být barva i bílá. Na předních dílech se tyto kabáty zdobily řadou knoflíků, na zadních dílech byl kabát rozšířen o šosy, rozparky a nástřihy. Ke kabátům patřily stejně hodnotné doplňky. Vysoké kožené boty, sváteční vesty, různé druhy klobouků a kožešinových čepic. K nim patřily šátky z hedvábí či bavlny, sukovitá hůl apod.

Řada součástí byla účelová. Např. u žen bylo časté, že všední sukně kanafaska posloužila ve svátek jako spodnička pod parádní sukní z měňavé šerky nebo hedvábí. Kroj se vrstvil – horší a starší kusy zůstávaly uvnitř stavby oblečení, novější navrchu. Ženský sváteční kroj se tedy sestává z řady na sebe vrstvených kusů (např. 4 až 20 sukní, několik košilek s rukávci navlečenými na sobě, dvou šátků přes prsa, tří vrstev pokrývky hlavy aj.)

3.2.3 Kroje obřadní

Lidský život provázela odjakživa obřadnost. V tradičním prostředí měly obřady velmi výrazné výrazové prostředky, týkající se chování lidí, folkloru, výtvarných prvků ale také oděvu. Nejvýraznější a také nejčastěji dokumentované události bývají rodinného rázu. Tyto události jsou svázány s osobním životem – od narození, přes svatbu až po smrt. Nejvíce zvyků a nejvíce dokumentací se dochovalo v souvislosti se svatbou. Tento počin je dodnes významným předělem života. Změny stavu se, do života mladého páru moderní společnosti, promítají stále méně.

V minulosti, hlavně v tradičním chodu vesnice, dlouho přežívaly zásady pevného rodinného společenského řádu. Pokud se tyto zásady časem pozměňovaly nebo porušovaly, svatební obřad to nepřipouštěl a vyznával i nadále hodnoty původní.

Podle těchto hodnot, ženatý a svobodný člověk žili odlišně – mají tedy rozdílné společenské postavení. Žena navíc svatbou měnila svůj fyzický stav a také byla zařazována do jiného společenství žen ve vesnici. Nové zařazení pochopitelně získal i muž.

Změny života, týkající se hlavně svatebního páru, odráží kraj v symbolice barev, způsobu ustrojení ale především ve výběru a kombinaci oblečení.

Obr.7 Svatební kraj (Vnorovy)

Svatební kroje jsou tedy chápány jako ukazatel schopnosti oděvu vypovídat o dějích života. Ke svatbě patřily také zvyky konané v předvečer při loučení se svobodou, přinášení darů a výbavy.

3.2.3 a) Pohřební a křestní oděv

Svatební rouchy si žena ponechávala jako úbor do rakve. Oděvy určené na poslední cestu a účast na pohřbu měl rovněž svá specifika. Hlavní rozdíl byl v barvě. V archaické kultuře se za smuteční barvu obvykle považuje bílá v kontrastu s červenou – barvou života. Bílé smuteční oděvy se dochovaly jen výjimečně, především na východě republiky a to ve starých formách oděvu z 19 století.

U nás vévodila smuteční tmavá – černá nebo tmavě modrá. Ženy měly v zásobě minimálně jednu smuteční verzi kroje, protože účast na pohřbu (příbuzných, sousedů, či lidí z obce) byla společenskou samozřejmostí. Smuteční oděv se využíval nejen pro příležitost pohřbu. Obecně lidé nosili tmavý šat pokud drželi smutek. Charakter smutečních šatů a délka nošení se odvíjela od příbuznosti se zemřelým. Vlastní oblečení do hrobu měli lidé v šatníku připravené řadu let a chápali ho jako součást životní výbavy.

Protikladem je oblečení k narození, křtu a úvodu – obřady související s uvedením dítěte do společnosti. Hlavním prvkem bývají čepečky – vyšité a zdobené v souladu s místním typem kroje a zvyklostmi doby. Nejvýraznější typy jsou ze středních Čech. Unikátem je křestní textilie z roku 1648.

3.2.4 Kroje dětské

Dětský svět má své kulturní zvláštnosti, mezi které patří i oblečení. Tradiční dětské ustrojení nemělo v minulosti tolik variací jako dnes. Nejvýrazněji se lišilo oblečení nejmladších dětí – novorozeňat a batolat. Děti školního věku i dospívající mládež užívaly oděvy stylem podobné krojům dospělých. Bývaly jednodušší, šité z levnějších látek, méně zdobené a to i pro svátek. Časté bylo přešívání oblečení starších členů rodiny. Nově se šilo hlavně prádlo. Z materiálu se objevovalo především bílé plátno, také barvené, potištěný kreton, kanafas, flanel.

Až po odeznění dětského věku dostaly hlavně kroje slavnostní a obřadní velmi zdobené formy, prakticky nejhezčí. Děti zhruba do 3 let se v oblečení nelišily podle pohlaví. Chlapec i děvče měli na hlavě čepček – *karkulku*.

obr. 8 Dětský oděv s karkulkou

Také dostali dlouhou košilku s rozparkem vzadu po celé délce, vázající se na tkaničky. Svátečnější byly šatičky, stejné na území Moravy i Čech.

Starší děti přejímaly postupně kroj dospělých. Pro generaci 19. století je málo informací o charakteru dětských oděvů – v Čechách jsme odkázáni na dobové obrázky, ty jsou nejobsažnější na konci 19. století a začátkem 20. století.

Děti mají zdobené oblečení dospělých a při srovnání s dnešním světem děti vypadají jako „staří – mladí“. Tento styl můžeme vidět na obrázcích Mikoláše Alše z území jižních Čech a také na obrázcích středočeských dětí od Josefa Lady.[5]

3.4 Studie regionu

Ke studii byl vybrán region Severních Čech, Královéhradecký kraj. Hlavním důvodem této volby byl původ spisovatele Karla Jaromíra Erbena – vesníčka Miletín, okres Jičín.

Královéhradecký kraj je vyšší územní samosprávný celek České republiky, leží téměř celý na severovýchodě Čech, některé pozemky v současném katastru Pece pod Sněžkou však do roku 1959 náležely Polsku a leží tudíž na historickém území Slezska.

Na jihu sousedí s Pardubickým krajem, na jihozápadě se Středočeským krajem a na západě s Libereckým krajem. Na severu sousedí s polským Dolnoslezským vojvodstvím. Oblast je protkaná povodím Labe, které reprezentují každoročně kolem miliardy litrů. Přesně na takových místech se setkáváme s ideálními podmínkami pro využívání půdy k zemědělským účelům.

S Miletínem je spojena tradiční výroba Miletínských modlitbiček, perníčků z cukrářské dílny rodu Erbenů, která po revoluci navázala na dobré jméno svých zakladatelů Erbenů z roku 1820. V Miletíně sídlí rovněž jedna z výroben hořických trubiček, majících původ v sousedním městě.[3]

obr 9 Umístění kraje

Kroje, především ze staršího období, jakoby odrážely barvitost krajiny. Příkladem jsou kroje z Turnovska. V první polovině 19.století na látkách kvetlo barevné vyšívání na barevném podkladu.

Ženskému kroji dominuje modrá plátěná zástěra, vyšitá barevnými ornamenty květů, s okrajovou vzorovou bordurou. Například kolem Rovenska pod Troskami se podobné kusy vyšívaly na bílém plátně.

Zvláštním kusem kroje byly vínky – široké plátěné pruhy vázané kolem hlavy s malou špičkou nad čelem. Pro zdobení byla použita hustá výšivka s jemným doplněním flitry. Toto zdobení bylo použito na středu vínku.

Dívky si je vázaly přes hladce sčesané vlasy a do spletených vlasů na temeni přidávaly jehlice, podobné „třeslicím“ na Boleslavsku. Oproti tomu vdané ženy je vázaly přes měkký čepec.

Ostatními doplňky byly ručně tkané sukně (tzv. mezulánky), vlněné polotuhé šněrovačky, červené punčochy a nízké střevíce.[5]

2. Praktická část

4. Kostýmní tvorba

Zásluhou antického divadla se ujala kostýmová tvorba a její principy se udržely v podstatě až do 19. století. Jednalo se především o **typizaci** – postavy středověkého náboženského divadla a commedie dell' arte měly ustálený kostým. Vedle typizace byla dalším principem také **nehistoričnost** – historické postavy se oblékly do soudobého oděvu.[1]

Kostýmní tvorba vytváří oděvy pro veškeré druhy divadelních aktivit. Tedy:

- **Činohra** – divadelní hry a) komedie, b) tragédie, c) tragikomedie. Pro tyto aktivity se používají neomezené tvary, varianty oděvů, zdobení jež není striktně dáno apod.

obr. 10 Fotografie z divadelní hry Sluha dvou pánů

- **Balet** – klasický balet, moderní tanec, charakterní tance – pro klasický balet se používají baleríny (neboli tutu) a splývavé sukně. Z materiálů se používá především tyl, satén a na punčochy pletenina s hedvábnými vlákny. Pro všechny typy kostýmů patřící tanci platí, že nesmí omezovat tanečníka v pohybu.

obr.11 Fotografie z baletu Labutí jezero

- **Opera, Opereta, Muzikál** – děj je podpořen nebo přímo vyjádřen zpěvem. Stejně jako u činohry mají kostýmy neomezené tvarové, zdobné a barevné variace.

Kostýmní tvorba se od běžné oděvní tvorby odlišuje ale také s ní má mnoho společného.

Odlišnosti:

Divadelní kostým

Liší se ve své funkčnosti a také požadavcích. Oproti běžnému oděvu je divadelní kostým tvořen především z látek efektních. Doplnuje charakter postavy i celé hry, podtrhuje její atmosféru, jde ruku v ruce se scénografií.

Kostýmy by měly umožňovat takovou flexibilitu, jakou herec pro svou danou roli potřebuje. U kostýmů není příliš sledováno a kontrolováno vypracování (technologické zpracování, začištění atd.).

Důležitá je velikostní variabilita (alternace, možnost přešití kostýmu pro jiného herce atd). Obvykle se používá zakázkový typ šití – průběžné zkoušky oděvu.

Oděv

Běžný oděv je tvořen z takových materiálů, které člověk může nosit v nepřetržitém kontaktu s pokožkou po neomezeně dlouhou dobu. Klademe tedy důraz na kontakt lidské kůže s daným materiálem.

Dalším požadavkem na oděv pro běžné denní nošení je pohodlnost a komfort. V neposlední řadě je zde zájem o jistou estetickou stránku daného oděvu.

Oproti divadelnímu kostýmu je u běžného oděvu nutné přesné technologické vypracování, díky kterému lze ovlivnit životnost oděvu (pevnost švu, třepivost apod.)

Zde se pro výrobu může použít jak zakázková výroba tak pásová výroba. Při pásové výrobě se používá velikostní sortiment, kde jsou dány průměrné rozměry, hotoveno bez zkoušek – na hotovo.

4.1. Nastudování hry

Tato hra je inspirovaná dílem Kytice od Karla Jaromíra Erbena. Je secvičena ke 100. výročí jeho narození.

Každý režisér připravený scénář vnímá jinak a jinak si dané prvky představuje. Scénář této hry je situován do dětského tábora, kdy jeden večer děti nemohou spát a místo pohádky na dobrou noc si čtou již zmíněnou Kytici.

Nejprve scéna začíná nočním výjevem, kdy děti spí zabalené ve spacácích. Jeden nemůže spát, a tak vytáhne knížku a čte si. Světlo baterky vzbudí dalšího. Postupně se probírají všechny děti a jak čtou dané příběhy, zároveň je i hrají. Nakonec zalezou zpátky do spacáků.

Hra je odlehčena o drobné vtipné narážky, které tuto hru celkově zlehčují („Vy jste blbí!“ a místo „Dej sem dítě!“ je použito „Dej sem pití!“), dále jsou zde zapracovány rekvizity (místo bible je medvídek apod.) Tyto prvky jsou zapracovány tak, aniž by narušovaly celkovou atmosféru hry.

Kytice sama o sobě působí krutě, až hororově. Pokud vzpomeneme film Kytice, režiséra Františka Antonína Brabce, vzpomeneme si na syrové, velmi realistické a hororové ztvárnění této sbírky balad. Toto ztvárnění je velmi povedené a dobře zpracované.

Kytice ztvárněná dětmi z DDM Větrník je tvořena tak, aby se na ni mohly dívat i děti bez nočních můr. Už jen to, že se začíná v noci na dětském táboře je samo o sobě příjemné – jen si vzpomeňte kolik legrace na táborech bylo. Rovněž poukazuje na to, že úkoly se musí plnit („Proč nespíš?“ „Čtu povinnou četbu“)

Kostýmy navrhnuté pro tuto hru evokují dětské noční košile, případně košile a kalhoty. Bílá barva byla zvolena pro souvislost s dětskou čistotou a nevinností. Jelikož je Kytice dílem autora, jež se většinu života zabýval českým folklorem, jsou tyto košilky folklorem inspirovány. Jsou na nich použity tradiční znaky a prvky, jako je střih či výšivka.

Jedná se o klasické rovné košile. Chlapecké nejsou příliš zdobené – po konzultaci s vedoucí kroužku byly chlapecké výšivky zamítnuty. Zůstávají tedy sámký zajištěné jednoduchým stromečkovým stehem – je zdobný ale ne příliš nápadný. Kalhoty pro chlapce rovněž využívají základní střih, užívaný na většině území Česka. Postava Umrlice má už spíše rubáš – tedy dlouhou košili. Černá barva pro tuto postavu byla zvolena díky své evokaci smutku a smrti.

Děvčata, jako parádnice, mají na košílkách výšivku s tradičním vzorem. Vzor byl vybrán jednoduchý, aby se dal lehce kombinovat a tím vznikla možnost vytvářet vzory okázalejší a složitější. Vedoucí kroužku se líbily návrhy košílek bez rukávu.

5. Technologická část

Obsahuje technické nákresy a popisy kostýmů. Kostýmy jsou stejného typu, autorem byly popsány jeden kostým od chlapců a jeden od děvčat.

Také zde byl popsán stroj na vyšívání a k němu náležející program (TAJIMA DG/ML), jež byl použit pro vytvoření výšivky. Kromě tohoto profesionálního stroje byl využit i domácí stroj značky BROTHER.

Do technologické části patří rovněž použité materiály a vzory.

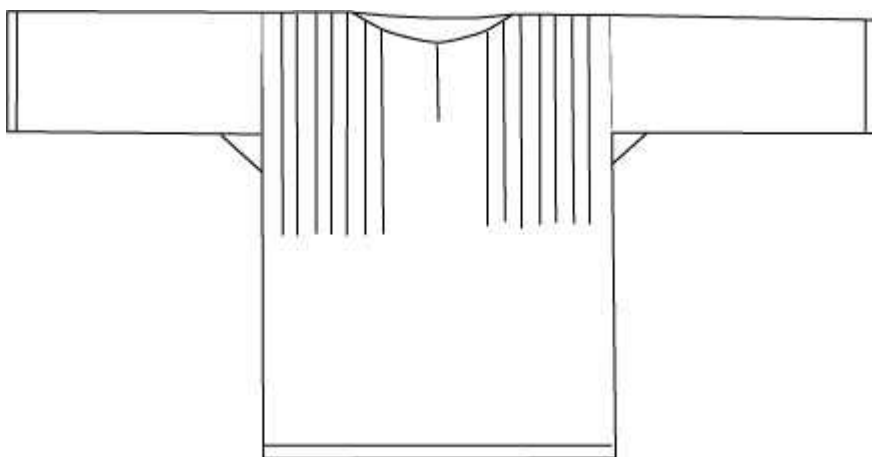
5.1 Návrhy

5.2. Technické nákresy a technické popisy

Střihy košilek a kalhot jsou v podstatě sešité obdélníky a čtverce. Dívčí košilky jsou mírně rozšířené, zástěrky jsou rovněž pruhy látky. Na těchto střizích nejsou žádné výběry, které by vymezovaly roviny těla – pasovou, hrudní a podobně.

Technický nákres – kluci

Postava Umrlice má košili úplně stejnou jako ostatní chlapecké postavy, jen ji má delší.

Technický popis haleny:

Halena rovného střihu bez výběrů, s dlouhým rukávem. Dolní kraj je prošit.

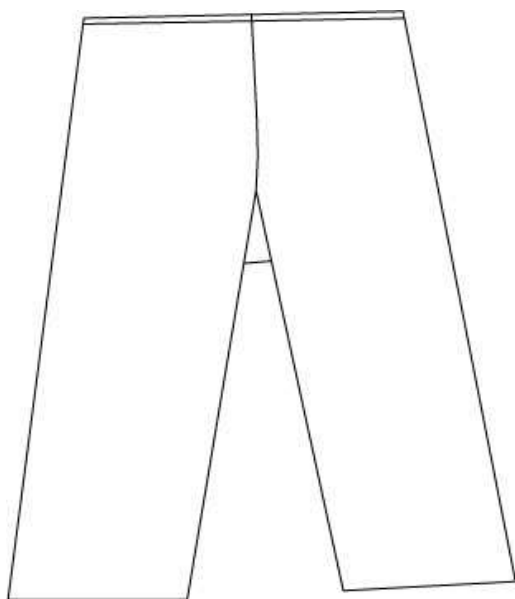
PD – bez zapínání, je zdoben sámkou odšitými v šíři 1-2 cm. Sámkou jsou prošité barevnou nití v kraji (1mm). U průkrčníku je vyhotoven rozparek a zavazování na tkanici.

ZD – hladký, bez zdobení, výběrů a sámků.

Rukávy – dlouhé, volné. Dolní okraj je prošit ozdobně barevnou nití. V dolním okraji je také vyhotoven tunýlek, kterým je možno protáhnout tkanici – při stažení dosáhne balonového efektu.

Průkrčník – průkrčníky PD i ZD jsou začistišeny lemovacím proužkem, který je prodloužen pro zavázání. Slouží místo zapínání. Rozparek na PD je rovněž začistišćen lemovacím proužkem. Rozparek slouží pro pohodlné oblékání košile.

Technický nákrres kalhot:

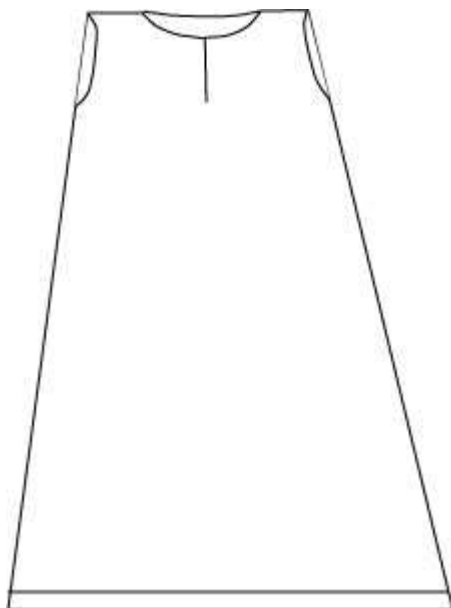

Technický popis - rovně střižené, volné kalhoty bez kapes, výběřů, záševků.

PD – hladký, ve středovém švu všit materiál pro volnost, v pase možnost stáhnutí tkanicí

ZD – hladký bez ozdob.

Technický náčrt – holky

Technický popis:

Halena rozšířeného střihu bez výběrů a rukávů. Dolní okraj je prošit

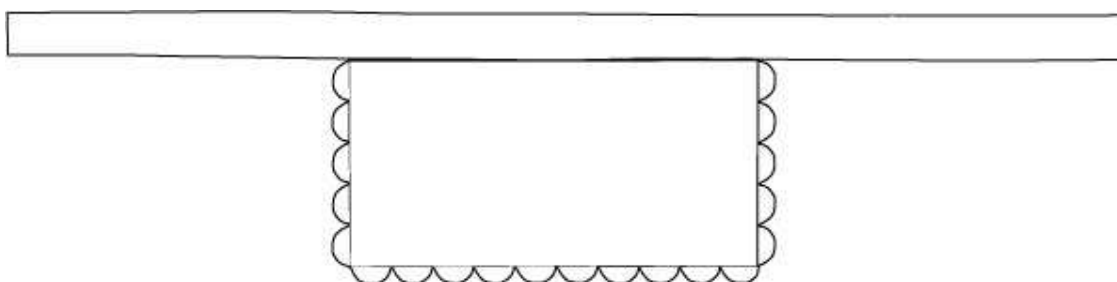
PD – bez výběrů a také bez zapínání. U průkrčníku je použita strojová výšivka. Pro výšivku byl použit tradiční motiv. V průkrčníku je vyhotoven rozparek pro snadnější oblékání.

ZD – bez výběrů, ozdob

Průkrčník – průkrčníky PD i ZD je začištěn lemovacím proužkem, prodlouženým pro zavázání. Slouží místo zapínání. Rovněž rozparek je začištěn lemovacím proužkem.

Zástěrka

Zdobená sámkky, případně zřasená do pasovky, po okraji lemovaná krajkovým lemem. Zástěrky jsou bez výšivek, různých barev.

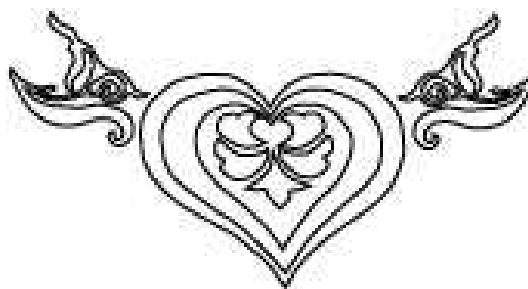

Navrhnuté a použité vzory:

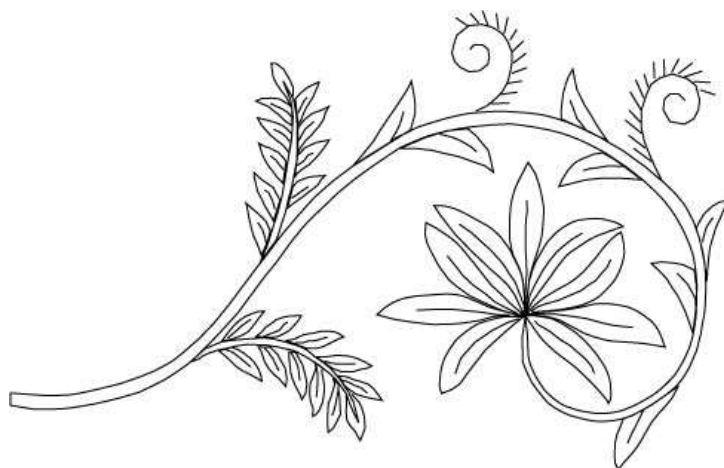
Vzory byly inspirovány historickými prameny. Některé jsou poskládané z menších vzorů, některé jsou velké samostatně. Převážně se jedná o motivy květů a rostlin, rovněž jsou zde zakomponovány motivy jako srdce nebo ornamenty se spirálou a podobně.

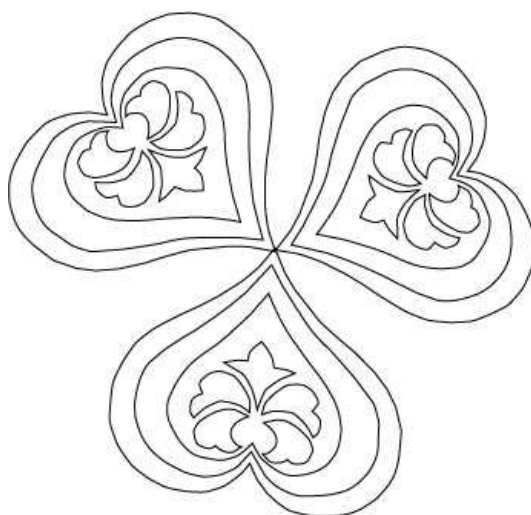
obr. č.: 12

obr.č.: 13

obr.č.: 14

obr.č.: 15

Vzory jsou vyšívány po dvojicích, jedná se tedy o čtyři použité vzory – celkem osm výšivek. Pokud by vzor byl použit na tak úzkém prostoru, jako je např. pasovka, by se musel poupravit zmenšením a otočením. Při takovémto liniovém vyšívání je třeba dbát na návaznost vzoru – je třeba přesné rozměření a ozkoušení na stroji s funkcí Trace.

Po upevnění vyšívacího rámu na rameno stroje se může rozměr vzoru otestovat pomocí funkce Trace – laserové ukazovátko obtáhne siluetu vzoru a poté je možno upravit umístění vzoru i samotného rámu.

5.3 Použité materiály a technologie

Technologie

Motiv výšivky byl vytvořen v programu Adobe Illustrator CS2. Jedná se o vektorový program, který usnadňuje práci se vzorem. Vektorový program je specifický tím, že pokud se při práci použije nástroj lupa, tak i při maximálním přiblížení zůstává linie hladká a nerozpixelovaná (pixel je jeden čtvereček tvořící obraz). Tento program umožňuje snazší práci v programu Tajima

Poté byl soubor převeden do programu Tajima DG/ML. Tento program funguje pouze za pomoci hardwarového klíče, uloženého na USB.

V tomto programu lze nastavit veškeré parametry pro vyšívání jako jsou např.

Směr stehu

Hustota výplně

Rozhodujeme zda vyplnit vzor či ne

Nastavení míst odstříhu

Místo začátku a konce vyšívání

Lze zde nastavit funkce pro usnadnění vyšívání

Funkce Trace

Pohyb rámu čtyřmi směry

Návrat jehly o různý počet vpichů při přetrhu nitě

Použité materiály:

Haleny jsou zhotoveny z přírodního materiálu. Tento materiál je převážně bílé barvy, postava Umrlice má černou barvu. Materiály byly tkány v plátňové a keprové vazbě, bez povrchových a jakýchkoliv dalších úprav.

Vzorek č.1

tkanina

Vazba: plátňová

Konstrukce použitých nití: v osnově:

v útku :

Navrhované symboly údržby:

Vzorek č.2

tkanina

Vazba: keprová

Konstrukce použitých nití: v osnově:

v útku:

Navrhované symboly údržby:

Vzorek č.3

lemovací proužek

Vazba:

Fotodokumentace

Závěr

V teoretické části byly popsány typy krojů, jejich dělení a zdobení a také pár informací o autorovi předlohy. V této části jsou obsaženy také informace o předloze a porovnání předlohy a scénáře.

V praktické části byly popsány postupy, použité materiály, dále vzory pro výšivku a použité programy. Jelikož se téma zabývalo především divadelním kostýmem, najdeme zde také dělení divadelních her a typizaci kostýmů pro jednotlivé hry.

Kostýmy byly úspěšně zhotoveny. Díky velké spoustě materiálů k tematice krojů byla práce velmi ulehčena.

Díky kostýmům mají hlavní aktéři dobrý pocit ze sebe sama, navíc je tímto podporujeme pro pokračování v činnosti. Kulturu je nutné podporovat už „od kolébky“. Pracujeme v tvořivém a tvárném prostředí, ukazujeme dětem, že i když se jedná o inspiraci krojem, nemusí to být až taková „škrobená nuda“.

Vedlejším produktem je práce s lidmi, konkrétně dětmi. Tím, že poskytneme dětem vhodný oděv pro hru, vychováváme je estetické cítění. Rovněž je zde zakomponována protidrogová aktivita – děti vidí nějaký smysl v tom co dělají. Kostým je tu nejen pro dotvoření role, ale také proto, aby člověka motivoval a inspiroval a tak se mohl lépe vžít do role či pohybu.

Kultura v Česku je na určité úrovni, ale nedává se jí přílišný důraz. Doufejme že tato práce přispěje k pozvednutí kultury a návratu k tradici.

Seznam použité literatury a zdrojů

Internet:

1. Divadelní kostým. Dostupné z
<http://www.cesky-jazyk.cz/slovnicek-pojmu/divadelni-kostym/>
2. Karel Jaromír Erben. Dostupné z
http://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Jarom%C3%ADr_Erben
3. Lidová slovesnost. Dostupné z
http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Astn%C3%AD_lidov%C3%A1_slovesnost
3. Královéhradecký kraj. Dostupné z
<http://www.kr-kralovehradecky.cz/cz/kraj-volene-organy/kralovehradecky-kraj/statisticke-udaje-108/>

Literatura:

4. Srv.V.Machek, Slovník spisovné češtiny, heslo kroj, Praha 1974
5. Langhammerová, J. : Lidové kroje z České republiky, Praha 2001
6. Šotková, B. : Naše lidové kroje, jejich střihy, vzory a zpracování, Praha 1951

Příloha bakalářské práce

Obsahuje:

Stehové náhledy vzorů

Zkušební vzorky

Fotografie ze zkoušky v DDM Větrník

Stehové náhledy vzorů

Pulse Microsystems Ltd.

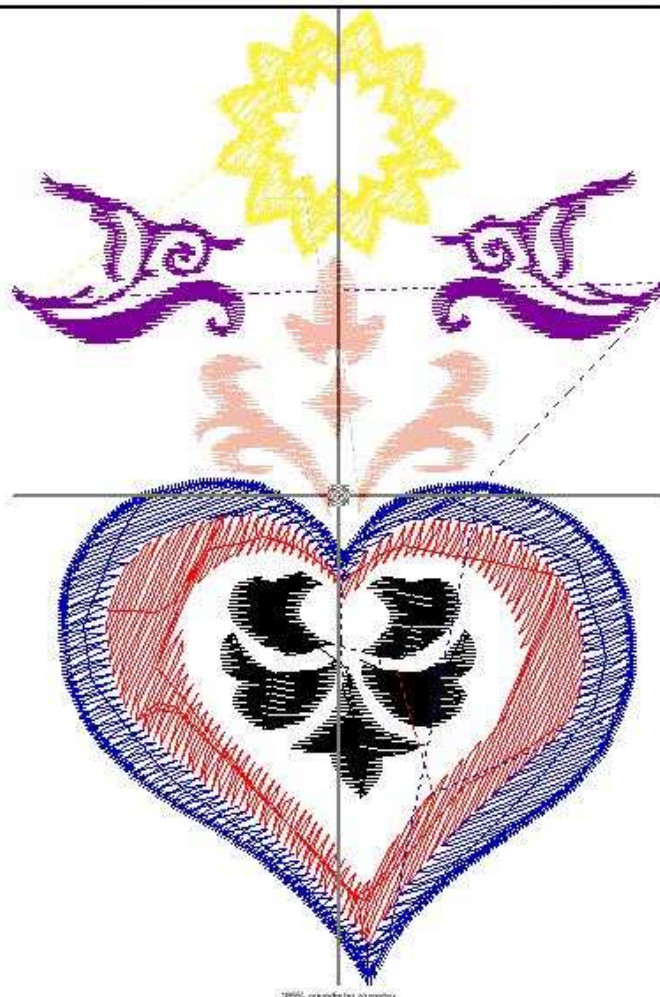
Vzor:zk2kom

Rozměry: Š 72.8 mm x V 109.3 mm

Stehů: 6826

Změny barev:6

Cena:6,83 Kč

100% polyester nůžnic

1	Jehla12 Jet Black 1000 Madeira 40 4.21 m 849 stů. (853)	2	Jehla2 Tomato Red 1037 Madeira 40 4.06 m 749 stů. (1602)	3	Jehla1 Royal Blue 1134 Madeira 40 6.59 m 1725 stů. (3327)	4	Jehla8 Hyacinth 1112 Madeira 40 4.60 m 1079 stů. (4406)
5	Jehla9 Aztec Gold 1125 Madeira 40 5.46 m 1621 stů. (6027)	6	Jehla15 Flesh 1017 Madeira 40 3.68 m 803 stů. (6830)				

Použité barvy ve vzoru:	1	2	8	9	12	15
	6.59 m	4.06 m	4.60 m	5.46 m	4.21 m	3.68 m

Původ x (mm): -36 +36

Původ y (mm): -54 +54

Odstřihů: 10

Spotřeba nitě: 28.61m

Spotřeba spodní nitě: 9.54m

Pulse Microsystems Ltd.

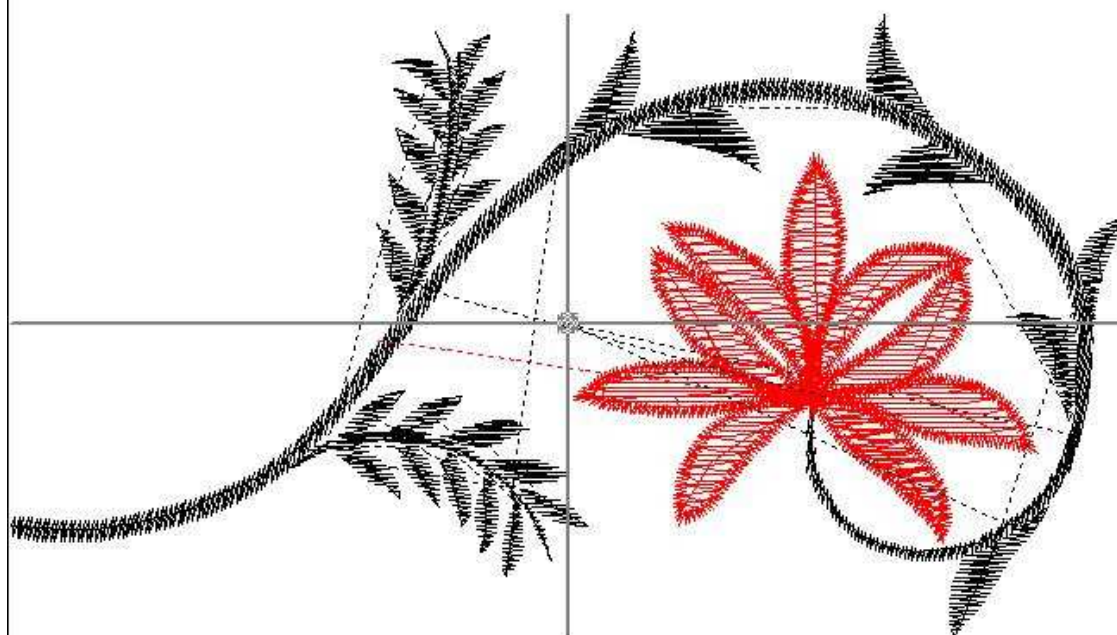
Vzor:zk3

Rozměry: Š 103.3 mm x V 57.6 mm

Stehů: 6064

Změny barev:3

Cena:6,06 Kč

200% převodního poměru

1		Jehla12 ■ Jet Black 1000 Madeira 40 3.42 m 860 stů. (867)	2		Jehla2 ■ Tomato Red 1037 Madeira 40 12.03 m 3411 stů. (4278)	3		Jehla12 ■ Jet Black 1000 Madeira 40 6.77 m 1793 stů. (6071)
---	---	--	---	---	---	---	---	--

Použité barvy ve vzoru: 2 ■ 12 ■
12.03 m 10.20 m

Původ x (mm): -51 +51

Původ y (mm): -28 +28

Odstrihů: 28

Spotřeba nitě: 22.24m

Spotřeba spodní nitě: 7.41m

Pulse Microsystems Ltd.

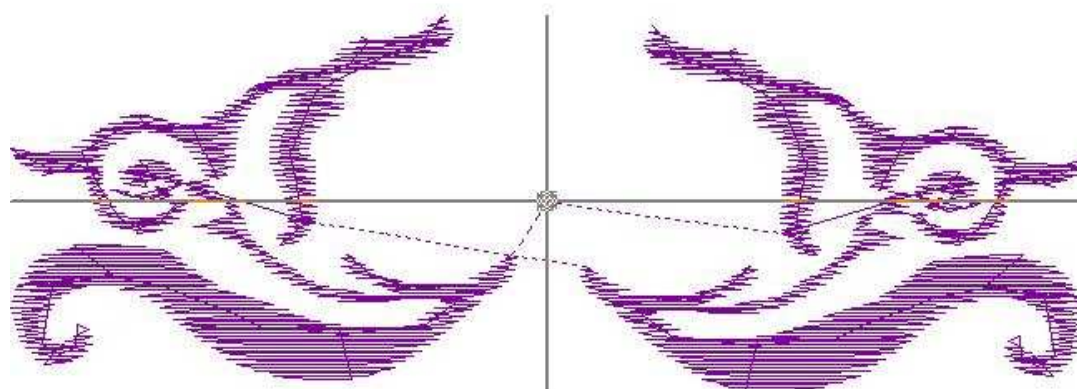
Vzor:zk4

Rozměry: Š 74.7 mm x V 26.2 mm

Stehů: 1641

Změny barev:1

Cena:1,64 Kč

201% proveděho rozměru

Jehla8
Hyacinth
1112
Madeira 40
7.47 m
1641 stů. (1644)

Použité barvy ve vzoru: 8

7.48 m

Původ x (mm): -37 +37

Původ y (mm): -13 +13

Odstrihů: 2

Spotřeba nitě: 7.48m

Spotřeba spodní nitě: 2.49m

Pulse Microsystems Ltd.

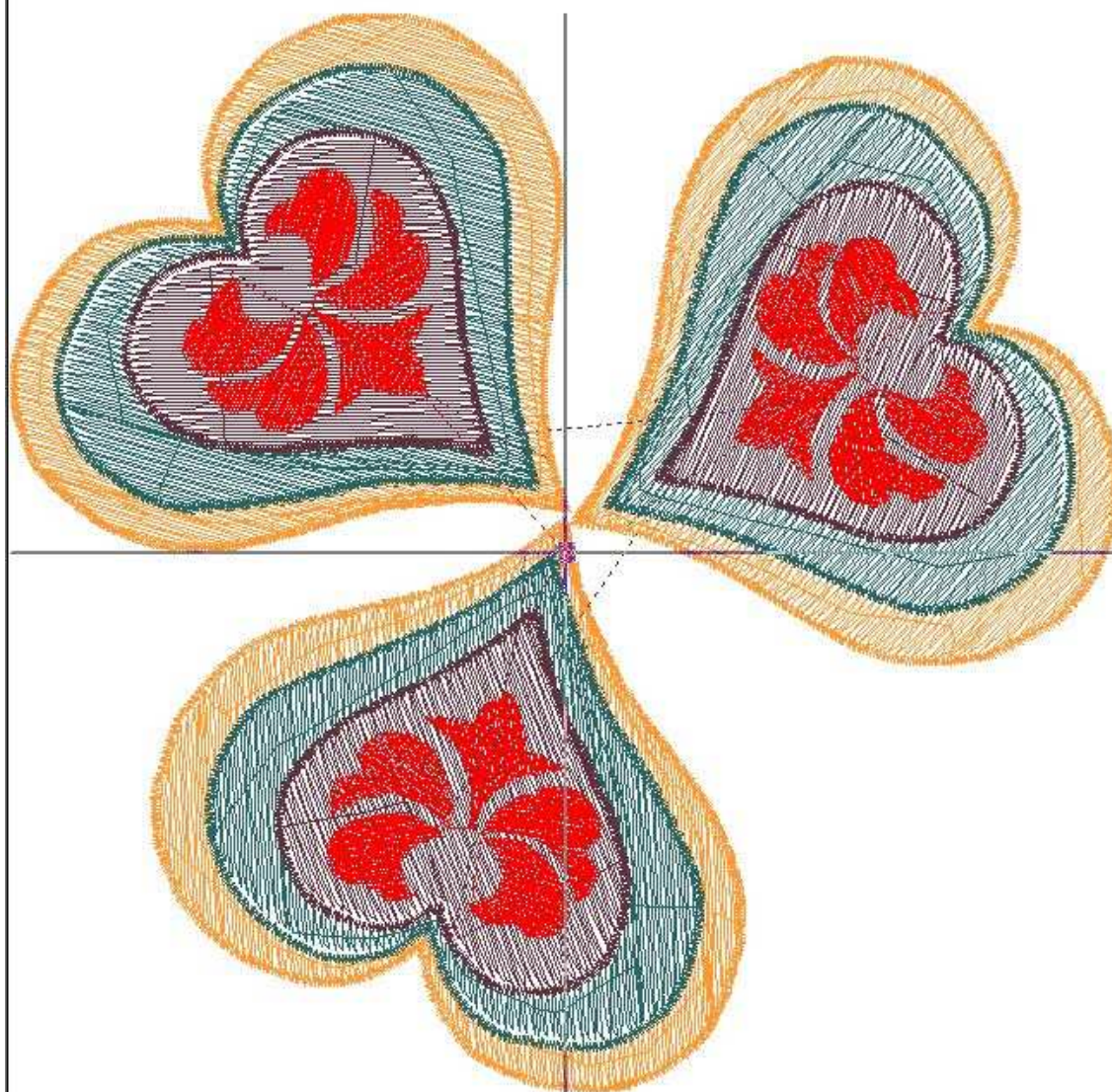
Vzor:Untitled2

Rozměry: Š 145.7 mm x V 142.0 mm

Stehů: 22014

Změny barev:18

Cena:22,01 Kč

144% puvodního rozměru

Původ x (mm): -72 +72

Původ y (mm): -71 +71

Odstřihů: 10

Spotřeba nitě:100.38m

Spotřeba spodní nitě: 33.46m

Pulse Microsystems Ltd.

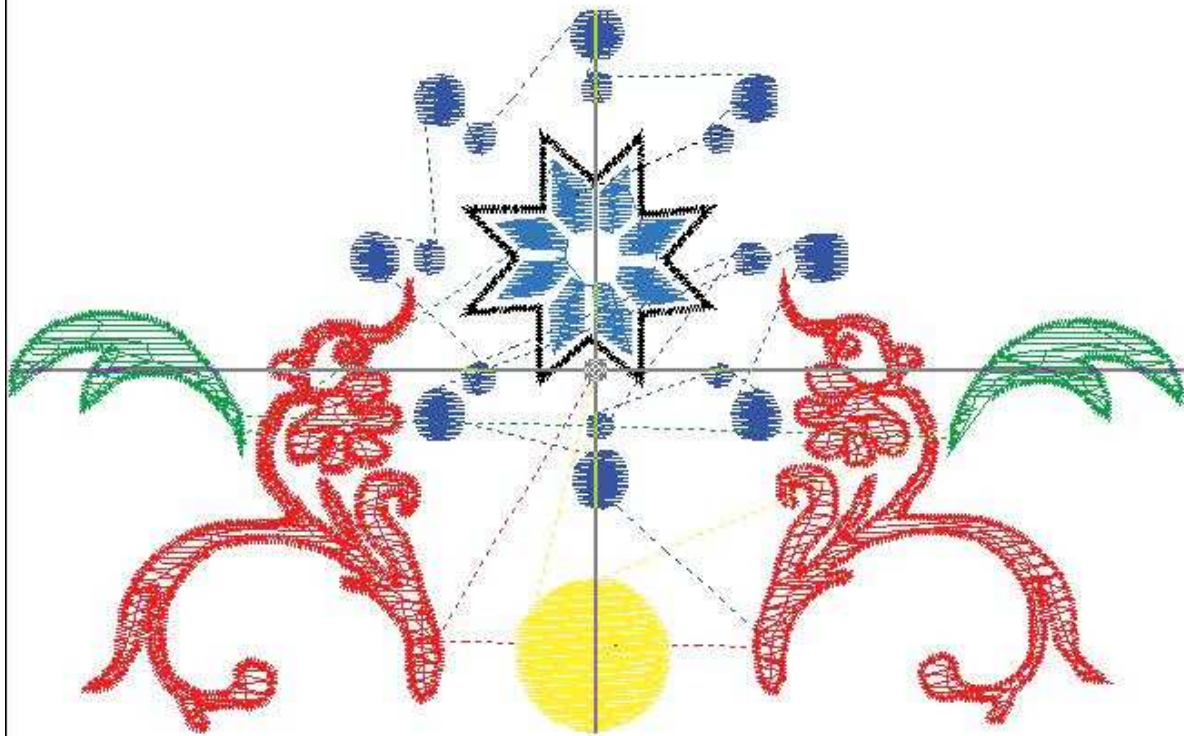
Vzor:zk1

Rozměry: Š 140.6 mm x V 86.7 mm

Stehů: 9700

Změny barev:6

Cena:9,70 Kč

1-6% poradního numbu

1		Jehla16 Unknown 2367725 Unknown 16.68 m 5765 stů. (5771)	2		Jehla17 Unknown 10835000 Unknown 4.68 m 1030 stů. (6801)	3		Jehla12 Jet Black 1000 Madeira 40 1.59 m 673 stů. (7474)	4		Jehla18 Unknown 12351029 Unknown 2.59 m 617 stů. (8091)
5		Jehla19 Unknown 4824848 Unknown 3.59 m 1154 stů. (9245)	6		Jehla9 Aztec Gold 1125 Madeira 40 2.92 m 461 stů. (9706)						

Použité barvy ve vzoru:	9	12	16	17	18	19
	2.92 m	1.59 m	16.68 m	4.69 m	2.59 m	3.59 m

Původ x (mm): -70 +70	Původ y (mm): -43 +43	
Odstrihů: 23	Spotřeba nitě: 32.07m	
Spotřeba spodní nitě: 10.69m		

Zkušební vzorky

Fotografie ze zkoušky v DDM Větrník

